

IJTIMOIIY ISH GLOBALIZATSIYASI

Samarqand davlat universiteti

Kattaqo`rg`on filiali

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Ijtimoiy ish yo`nalishi talabasi

Isoqulova Durdona Jahongir qizi

Ilmiy rahbar: Ishmuradov Bunyod Farhodovich

Samarqand davlat universiteti

Kattaqo`rg`on filiali o`qituvchisi

Kalit soʻzlar: global dunyo, globallaShuv, taraqqiyot, qochoqlar, xavflar, tashkilotlar, xizmatlar, ijtimoiy xodimlar xalqaro uyushmalari, ijtimoiy xodimlar milliy uyushmalari, ijtimoiy xodim axloq Kodeksi.

Ключевые слова: глобальный мир, глобализация, развитие, беженцы, риски, организации, службы, международные ассоциации социальных работников, национальные ассоциации социальных работников, Кодекс этики социальных работников.

Key words: global world, globalization, development, refugees, risks, organizations, services, international associations of social workers, national associations of social workers, Code of Ethics for Social Workers.

Global dunyo va globallaShuv. Birinchi marotaba “globallaShuv” atamasi amerikalik iqtisodchi Teodor Levitt (Theodore Levitt) tomonidan 1983 yilda kiritilgan. GloballaShuv ostida T.Levitt yirik xalqaro kompaniyalarning mahsulotlarini sotishning alohida bozorlarini birlashtirilishini tuShunadi.

Bugungi kunning global muammolari ostida sivilizatsiyaning kelgusidagi mavjudligi hal etilishiga bogʻliq boʻlgan muammolar majmuini tuShunish hisoblanadi. Insoniyatning global muammolari - bu koinotning butun aholisining hayot bilan bogʻliq manfaatlariga oid boʻlgan va hal etilishi uchun dunyoning barcha davlatlarining kuchlarini talab etuvchi muammolardir.

XXI asr - bu global dunyo. Er sayyorasining barcha qit'alari, davlatlari va xalqlari eng turli oʻzaro uzviy aloqalar bilan birlashtirilgan. Avvalambor, bular iqtisodiy aloqalar. Bugungi kunda har bir mahsulot va xizmatlar ishlab chiqaruvchilari, hattoki buni oʻzi bilmasa-da, global bozor tizimiga qamrab olingan. Koʻp tarmoqli transport kommunikatsiyalari va etkazib berish xizmatlari tufayli ishlab chiqarilgan mahsulotlar sayyoramizning istalgan nuqtasiga etkazib berilishi mumkin.

Ommaviy axborotning elektron vositalari taraqqiyoti, Shuningdek mobil telefon aloqalari va Internet global tarmogʻining rivojlanishi XXI asrda odamlar oldida

sayyoramizning istalgan uzoq nuqtalarida nima voqealar sodir bo'layotganini bir ondayoq bilib olish imkoniyatini yaratdi. Bu millionlab va milliardlab odamlar telepriemnikni masofadan boshqarish pultidagi tugmani bir marotaba bosishlari bilan yagona axborot maydoniga tushib qolishlari mumkin ekanligini anglatadi. Va ular eng fojiali hodisalarning guvohiga aylanadilar - xuddi 2001 yil 11 sentyabrda to'g'ridan-to'g'ri efirda terrorchilar tomonidan egallab olingan samolyot Nyu-Yorkdagi butunjahon savdo Markazining bitta minorasiga kelib urilishini kuzatish imkoni mavjud bo'lgan.

GlobalShuv dunyoni haqiqatan ham bir butunga aylantiradi, bu kabi bir butunlik hattoki urush kabi favqulodda vaziyatlarda ham saqlanib qoladi. Bugungi kunda hech bir urush bir yoki ikki davlatning shaxsiy ishi, deb hisoblanmaydi. Ular albatta xalqaro hamjamiyatning e'tiborini jalb qiladi va xalqaro tinchlik o'rnatishga qaratilgan kuchlar kattaroq ahamiyatga ega bo'la boshlaydi. Biroq dunyoning global bir butunlikka aylanish jarayonida insoniyat yangi tahdidlarga duch keladi. Giyohvand moddalar, qurol-yarog' savdosining global tarmoqlarini tashkillashtiruvchi, noqonuniy migratsiya kanallarini yurituvchi xalqaro jinoiy sindikatlari vujudga keldi. Butun sayyoramizdagi odamlarga ommaviy viruslar va grippning yangi turlari ham tahdid soladi. Ekologlar atmosferaga katta miqdordagi karbonat angidrid gazining chiqarilishi, tropik hududlarda o'rmonlarning ommaviy kesilishi, Jahon okeanlarining neft mahsulotlari va og'ir metallar tuzlari bilan ifloslantirilishi natijasida vujudga kelgan "issiqxona effekti" natijasida global halokat yuz berishi mumkinligi haqida ogohlantiradi.

Insoniyatning alohida xavotirlari ommaviy yo'q qilish (OYQ) qurollarining va birinchi navbatda yadroviy qurollarni nazoratsiz tarqatilishi bilan bog'liq. Bugungi kunda tobora ko'p mamlakatlar qurol uchun shaxsiy sanoatni yo'lga qo'ygan holda "yadroviy" mamlakatga aylanmoqdalar. Shu munosabat bilan qurolning bu kabi turi, Shuningdek, biologik va kimyoviy qurollar xalqaro terrorchi tashkilotlar uchun oson o'ljaga aylanmoqdalar. Bu esa sayyoraning har bir aholisiga tahdid soladi, chunki terrorchilarning maqsadi xalqlar va hukumatlarni hech bir aybi bo'lmagan yuzlab, minglab odamlarning fojiali o'limiga sabab bo'luvchi ommaviy teraktlar yordamida qo'rqitishdan iborat.

Adabiyotlarda "global muammolar" tuShunchasini ta'riflashning ikkita asosiy nuqtai nazari ajratib ko'rsatiladi. Birinchi qarashga muvofiq, bu kabi muammolarning sonini cheksiz kengaytirish mumkin. Ikkinchi nuqtai nazarga ko'ra global muammolar tuShunchasi mohiyatini toraytirishga intilish mavjud. Global muammolar ro'yxatini shakllantirish uchun, butunjahon muammolari toifasiga kiruvchi muammolarni ajratib ko'rsatishda asos bo'la oluvchi mezonlarni aniqlab olish lozim.

Muammo quyidagi hollarda global bo'lishi mumkin:

- butun insoniyat manfaatlariga tegishli, jamiyat rivojlanishining ob'ektiv omili sifatida namoyon bo'ladi;
- insoniyat kelajagi uchun tahdid tug'diradi, ishlab chiqaruvchi kuchlarning yanada rivojlanishiga tanazzul bilan tahdid soladi;

- hal etilishi uchun butun insoniyat harakatini talab etadi.

Bugungi kunda alohida jamiyatlarni bir-biri bilan bog'lovchi siyosiy, iqtisodiy va madaniy munosabatlarning global tuzilmasi to'g'risida gapirish mumkin.

Globalashtirish muammolari teng darajada nafaqat iqtisodiy, balki demografik, xomashyo, bolalarning dunyodagi o'rni, kambag'allik, qurolli nizolar, qochoqlar, OITS kabi xavfli kasalliklarning tarqalishi ijtimoiy muammolarga ham tegishli.

2. Bolalarning jahondagi o'rni. Qochoqlar global muammo sifatida. Bolalar va inson huquqlari. YUNISEF (2006) ma'lumotlariga ko'ra, millionlab odamlar tahqirlashning turli shakllariga, kamsitishga, tashlab ketish holatlariga duchor bo'ladilar va aholining ijtimoiy muhofazaga muhtoj qatlamlaridan biri hisoblanadi.

Ular uchun hayot yashab qolish uchun har kunlik kurashdan iborat. Bolalar insonlarning ko'plab huquqlariga amal qilinmasligidan, turli suiste'mollardan aziyat chekadilar, ular kattalarga nisbatan ko'proq tobe va himoyasizdirlar. YOmon munosabatda bo'lish misollari quyidagilarni qamrab oladi:

- noqonuniy yoki ixtiyoriy ravishda ushlab turish;
- qurolli nizolar tufayli majburan o'z uylaridan qochish;
- ijtimoiy yoki etnik tozalash maqsadida o'lim yoki suiste'mol qilish;
- ekspluatatsiya sharoitida ishlash;
- bolalar bilan savdo qilish va fohishalikka majburlash;
- oila a'zolari tomonidan tahdidlar yoki zo'ravonlik.

YUNISEF (2006) ma'lumotlariga ko'ra, qurolli nizolar, OITS butun dunyo bo'yicha bolalikka asosiy tahdid soluvchi xavflar orasida yuqori o'rinlarni egallab turadi.

Millionlab bolalar har kuni harbiy harakatlar sharoitida hayot kechiradilar. Ko'plar uchun - bu mavjudlikning ular bilgan yagona turi. Boshqalari esa qochishga va oxir-oqibat ular qochoqlar yoki ko'chmanchi shaxslar sifatida ko'pincha o'z oilalaridan uzoqda hayot kechirishga majburdir.

Butun dunyo bo'ylab 15 million bolalar ota-onalaridan birini yoki har ikkisini ham OITS tufayli yo'qotganlar. Milliondan ortiq bolalar zaiflashib qolgan, chunki kasallik salomatlik va oilalar, uyushmalar, hududlar va hattoki butun bir millat uchun muammo tug'diradi.

Ota-onalarining, vasiylarining cho'zilib ketgan kasalligi, ko'pincha kattalarni parvarishlash va qo'llab-quvvatlash rolini o'z zimmasiga olgan bolalarga katta bosim to'g'diradi. Aka-ukalar va opa-singillar o'z jamiyatlarida stigmatizatsiya va tahqirlashga duch keladilar, zo'ravonlik, yomon munosabat va eksrluatatsiyaga duch keladilar¹.

Bolalar oldida turgan boshqa xavflar. Butun dunyodagi bolalar dalada,

fabrikada, konlarda, Shu kabi ular o'z huquqlaridan mahrum qilingan xavfli va salomatlik uchun zararli bo'lgan muhitlarda ishlashga majburdirlar. Ularning ko'pchilishi ish joylarida majburiy mehnat bilan Shug'ullanadilar.

Noqonuniy transportirovka va odamlarni qullikka sotish inson huquqlarini jiddiy ravishda buzish hisoblanadi. Har yili butun dunyo bo'ylab minglab ayollar va qizlar o'g'irlanadi, sotib yuboriladi, majburiy nikohga olinadi.

Mutaxassislarning baholariga ko'ra, butun dunyo bo'ylab 100 millionlab bolalar ko'chalarda ishlaydilar, sadaqa so'raydilar. Ularning ko'p qismi ota-ona nazoratisiz qolgan bolalar, etimlar yoki uyidan qochib ketgan bolalar¹.

Himoyasiz qolgan har bir shaxs, hech bo'lmaganda bitta millat dunyo hamjamiyati uchun muammo hisoblanadi. Davlat va ko'ngillilar tashkilotlaridagi qochoqlar bilan ish olib boruvchi ijtimoiy xodimlar muammoni oldini olish, himoya qilish, xizmat ko'rsatish, reabilitatsiya va qayta tiklash bilan Shug'ullanadilar. YUNISEF (2006) ma'lumotlariga ko'ra, millionlab odamlar tahqirlashning turli shakllariga, kamsitishga, tashlab ketish holatlariga duchor bo'ladilar va aholining ijtimoiy muhofazaga muhtoj qatlamlaridan biri hisoblanadi.

Ular uchun hayot yashab qolish uchun har kunlik kurashdan iborat. Bolalar insonlarning ko'plab huquqlariga amal qilinmasligidan, turli suiste'mollardan aziyat chekadilar, ular kattalarga nisbatan ko'proq tobe va himoyasizdirlar. YOmon munosabatda bo'lish misollari quyidagilarni qamrab oladi:

- noqonuniy yoki ixtiyoriy ravishda ushlab turish;
- qurolli nizolar tufayli majburan o'z uylaridan qochish;
- ijtimoiy yoki etnik tozalash maqsadida o'lim yoki suiste'mol qilish;
- ekspluatatsiya sharoitida ishlash;
- bolalar bilan savdo qilish va fohishalikka majburlash;
- oila a'zolari tomonidan tahdidlar yoki zo'ravonlik.

YUNISEF (2006) ma'lumotlariga ko'ra, qurolli nizolar, OITS butun dunyo bo'yicha bolalikka asosiy tahdid soluvchi xavflar orasida yuqori o'rinlarni egallab turadi.

Millionlab bolalar har kuni harbiy harakatlar sharoitida hayot kechiradilar. Ko'plar uchun - bu mavjudlikning ular bilgan yagona turi. Boshqalari esa qochishga va oxir-oqibat ular qochoqlar yoki ko'chmanchi shaxslar sifatida ko'pincha o'z oilalaridan uzoqda hayot kechirishga majburdir.

Butun dunyo bo'ylab 15 million bolalar ota-onalaridan birini yoki har ikkisini ham OITS tufayli yo'qotganlar. Milliondan ortiq bolalar zaiflashib qolgan, chunki kasallik salomatlik va oilalar, uyushmalar, hududlar va hattoki butun bir millat uchun muammo tug'diradi.

Ota-onalarining, vasiylarining cho'zilib ketgan kasalligi, ko'pincha kattalarni parvarishlash va qo'llab-quvvatlash rolini o'z zimmasiga olgan bolalarga katta bosim to'g'diradi. Aka-ukalar va opa-singillar o'z jamiyatlarida stigmatizatsiya va tahqirlashga duch keladilar, zo'ravonlik, yomon munosabat va eksrluatatsiyaga duch keladilar¹.

Bolalar oldida turgan boshqa xavflar. Butun dunyodagi bolalar dalada,

fabrikada, konlarda, Shu kabi ular o'z huquqlaridan mahrum qilingan xavfli va salomatlik uchun zararli bo'lgan muhitlarda ishlashga majburdirlar. Ularning ko'pchilishi ish joylarida majburiy mehnat bilan Shug'ullanadilar.

Noqonuniy transportirovka va odamlarni qullikka sotish inson huquqlarini jiddiy ravishda buzish hisoblanadi. Har yili butun dunyo bo'ylab minglab ayollar va qizlar o'g'irlanadi, sotib yuboriladi, majburiy nikohga olinadi.

Mutaxassislarning baholariga ko'ra, butun dunyo bo'ylab 100 millionlab bolalar ko'chalarda ishlaydilar, sadaqa so'raydilar. Ularning ko'p qismi ota-ona nazoratisiz qolgan bolalar, etimlar yoki uyidan qochib ketgan bolalar¹.

Himoyasiz qolgan har bir shaxs, hech bo'lmaganda bitta millat dunyo hamjamiyati uchun muammo hisoblanadi. Davlat va ko'ngillilar tashkilotlaridagi qochoqlar bilan ish olib boruvchi ijtimoiy xodimlar muammoni oldini olish, himoya qilish, xizmat ko'rsatish, reabilitatsiya va qayta tiklash bilan Shug'ullanadilar.

JA'HON TAJRIBASI

Xalqaro ijtimoiy ish: tashkilotlar va xizmatlar. Ijtimoiy Xodimlar Xalqaro Federatsiyasi (IXXF) 1928 yilda Parijda asoslangan Ijtimoiy xodimlar Xalqaro Doimiy Sekretariatining vorisi hisoblanadi. Ikkinchi Jahon urushi davrida xalqaro hamkorlik bo'yicha barcha harakatlar yo'q qilingan. Biroq 1950 yilga kelib 7 mamlakat professional uyushmalarining ijtimoiy xodimlari Ijtimoiy Xodimlarning Xalqaro Federatsiyasi faoliyatini qayta tiklash tashabbusi bilan chiqdilar. 1956 yil 5 avgustdan 10 avgustga qadar Myunxenda bo'lib o'tgan Ijtimoiy xodimlar xalqaro konferensiyasi alohida hodisa bo'lgan, mazkur konferensiya va 7 uyushmaning maxsus tayyorgarliklaridan so'ng 1956 yil 9 avgustda to'laqonli ravishda Ijtimoiy Xodimlarning Xalqaro Federatsiyasi tashkil topdi (IXXF).

Avstriya, Belgiya, Kanada, Daniya, Angliya, Fransiya, Germaniya, Gretsiya, Niderlandiya, SHveysariya va AQSH kabi davlatlar tashkilot ta'sischilariga aylandilar.

Bugungi kunda IXXFning butun dunyo bo'ylab ijtimoiy xodimlarning 80ga yaqin a'zo uyushmalari mavjud. Xalqaro konferensiya IXXF tashkil topganidan so'ng muntazam ravishda bir yilda bir marotaba o'tkazib kelinmoqda. Har uch yilda konferensiya turli regionlarda o'tkaziladi.

IXXF (2006) maqsadlari quyidagilardan iborat:

- ijtimoiy ishga kasb sifatida ayniqsa, kasbiy qadriyatlar, standartlar, etika, inson huquqlari, tan olish, ta'lim berish va sharoitlar yaratish nuqtai nazaridan xalqaro hamkorlik orqali imkoniyat yaratish;
- ijtimoiy xodimlarning milliy tashkilotlari yoki ijtimoiy xodimlarning maxsus ittifoqlarini tashkil etishga va zarurat tug'ilganda ular mavjud bo'lgan milliy muvofiqlashtiruvchi organlarni tashkil etishga imkoniyat yaratish;
- ijtimoiy tashkilotlarni ijtimoiy xodimlarning ijtimoiy rejalashtirishda va milliy va xalqaro darajalarda ijtimoiy siyosatni ishlab chiqishda ishtirokini ilgari surish, ijtimoiy

ishni tan olish, ijtimoiy xodimlarni tayyorlash darajasini oshirish, Shuningdek, ijtimoiy ish qadriyatlari va kasbiy standartlarini takomillashtirish.

Bu kabi maqsadlarga erishish uchun (IXXF, 2006) Federatsiya faoliyatning quyidagi turlarida ishtirok etadi:

- barcha mamlakatlar ijtimoiy xodimlari o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantiradi;
- muhokama qilish va g'oyalar, tajriba almashinuvi imkoniyatlarini majlislar, taniShuv safarlari, ilmiy-tadqiqot loyihalarini tashkil etish, maqolalar chop etish yo'li bilan engillashtiradi;
- ijtimoiy ish tashkilotlari va ularning a'zolari, ijtimoiy rivojlanish va farovonlikka aloqador bo'lgan xalqaro tashkilotlar bilan munosabatlar o'rnatadi va ularni qo'llab-quvvatlaydi¹.

Ijtimoiy xodim axloq kodeksi. "Ijtimoiy xodim axloq kodeksi" Ijtimoiy xodimlar xalqaro federatsiyasi tavsiyalari asosida ishlab chiqilgan. Kodeks ijtimoiy ishning ijtimoiy soha mutaxassislari tomonidan o'z kasbiy majburiyatlarini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan asosiy, bazaviy prinsiplari va qadriyatlari bayon qilingan hujjatni aks ettiradi.

"Ijtimoiy xodim axloq kodeksi"ning asosiy maqsadi - inson(mijoz)ning, mutaxassis(ijtimoiy xodim)ning va jamiyat(sotsiumning turli institutlari)ni mijozning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishdagi o'zaro munosabatlari jarayonida axloqiy prinsiplari va ma'naviy (axloqiy) qarashlarini ta'riflash va aniqlashdan iborat.

Ijtimoiy ish maktablari xalqaro uyushmasining (IIMXU) faoliyati maqsadi axloq masalalaridan xabardorlik hisoblanadi. Ularning axloqiy talablarga mos ravishda harakat qilish qobiliyatlari va majburiyatlari ijtimoiy ish xizmatlaridan foydalanayotganlarga taklif etilayotgan xizmat sifatining muhim jihatlaridan hisoblanadi. IXXF va IIMXUlarining asosiy prinsipi butun dunyo bo'ylab faoliyat olib borayotgan ijtimoiy xodimlarni ular har bir alohida holatda duch keladigan murakkab vazifalar va ikkilanishlar ustida axloq masalalaridagi bilimlariga asoslangan holda fikr yuritishga rag'batlantirishdan iborat.

Ijtimoiy xodimlarning milliy uyushmalari. Ijtimoiy xodimlarning britaniya uyushmasi (BASW) - Buyuk Britaniyadagi ijtimoiy ish va ijtimoiy xodimlarni aks ettiruvchi eng katta uyushmalardan biri hisoblanadi.

Britaniya Uyushmasi 30 yildan buyon mavjud. Ushbu yillar davomida u murakkab yo'lni bosib o'tdi, amaliy tajribaga ega bo'ldi. Uyushmada ko'p qismi Angliyada yashovchi ijtimoiy xodimlar bo'lgan 8.500 ortiq a'zolari mavjud.

Britaniya Uyushmasi ish beruvchilar bilan keliShuvlar tuzadi. Bu kabi shartnomalar ijtimoiy xususiy agentliklarning manfaatlarini himoya qiladilar, Uyushma a'zolariga ijtimoiy ish bilan Shug'ullanish va uyushma faoliyati yo'nalishlarini targ'ib qilish bilan Shug'ullanish imkonini beradi. Ijtimoiy xodimlarning Britaniya Uyushmasi o'z ustaviga ega. Unda Uyushma a'zolarining majburiyatlari, asosiy axloqiy prinsiplari yozilgan. Uyushmaga a'zolik ijtimoiy xodimlar tomonidan bajarilishi mumkin bo'lgan xizmatlar

sohasini kengaytiradi. Ijtimoiy xodim litsenziyaga ega va uning kasbiy tayyorgarlik darajasi Uyushma a'zolariga qo'yilgan barcha talablarga javob berish talab etiladi.

Uyushmaning asosiy vazifasi himoya qilishdan iborat. Bunda mijoz huquqlari kabi, turli darajadagi ijtimoiy xodimlar huquqlari ham himoya qilinadi. Vazifa barcha tomonlarning: xizmatlar iste'molchilari, ish beruvchilar, ijro qiluvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni ta'minlashdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ambrosino R., Ambrosino R., Heffernan J., Shuttlesworth G. Social Work and Social Welfare: An Introduction. Sixth Edition. - Thomson Brooks/Cole, 2008.
2. Bauman 3. Globalla Shuv. Inson va jamiyat uchun oqibatlar. Ingliz tilidan tarjima. — M.: "VesMir" nashriyoti, 2004. <http://yanko.lib.ru> (<http://yanko.lib.ru/>)
3. Amnesty International. (2003). Amnesty International report 2003. New York: Author. Available: http://www.amnesty.org/shop/index/ISBN_0862103290
4. Association of World Citizens. (2006a). A human manifesto. San Francisco: Author. Available: <http://www.worldcitizens.org/manifesto.html> (<http://www.worldcitizens.org/manifesto.html>)
5. Raykert E. Ijtimoiy ish va inson huquqlari. Siyosat va amaliy faoliyat asoslari. Kolumbiya universiteti nashriyoti, Nyu-York.